

Mamatkulov og Askarov gegn Tyrklandi

Dómur frá 4. febrúar 2005 - Yfirdeild

Mál nr. 46827/99

3. gr. Bann gegn pyndingum

6. gr. Réttur til réttlátrar málsmeðferðar fyrir dómi

34. gr. Kæfur einstaklinga

Útlendingar. Framsal. Hætta á ómannúðlegri meðferð. Frestun á framkvæmd ákvörðunar. Skylda ríkis til að tryggja raunhæfa beitingu kæfuréttar

1. Málsatvik

Kærendur eru ríkisborgarar í Úsbekistan, Rustam Mamatkulov, fæddur 1959, og Abdurasulovic Askarov, fæddur 1971. Þeir voru meðlimir í ERK-frelsisflokknum (stjórnarandstöðuflokkur í Úsbekistan). Þeir voru handteknir í Tyrklandi 3. og 5. mars 1999 grunaðir um manndráp, vegna manntjóns sem varð í sprengingu í Úsbekistan og tilraun til hryðjuverkaárásar á forseta Úsbekistan. Úsbekistan fór fram á framsal kærenda á grundvelli framsalssamnings við Tyrkland. Tyrkneskir dómstólar sem fengu framsalskröfuna til umfjöllunar komust að þeirri niðurstöðu að brotin sem kærendum voru gefin að sök væru hvorki þess eðlis að vera pólitísk né hernaðarleg heldur væru þau venjulegir glæpir. Voru þeir því úrskurðaðir í varðhald þar til þeir yrðu framseldir.

Kærendur kærðu málið til Mannréttindadómstólsins vegna þar sem líf þeirra væri í hættu og þeir myndu sæta ómannúðlegri meðferð yrðu þeir framseldir til Úsbekistan. Mannréttindadómstóllinn beindi þeim tilmælum til tyrkneska ríkisins hinn 18. mars 1999, á grundvelli 39. gr. málsmeðferðarreglna dómstólsins, að framkvæmd ákvörðunar um framsal yrði frestað þar til dómstóllinn hefði haft tækifæri til að skoða kærana við næsta þinghald sitt 23. mars 1999. Þann 19. mars 1999, gaf tyrkneska ríkisstjórnin út skipun um að kærendur skyldu framseldir og voru þeir afhentir yfirvöldum Úsbekistan 27. mars 1999. Kærendur voru sakfelldir í Úsbekistan með dómi þann 28. júní 1999 fyrir þau brot sem þeim voru gefin að sök og annar dæmdur til 20 ára og hinn 11 ára fangelsisvistar.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærendur töldu að brotið hefði verið gegn 2. og 3. gr. sáttmálans þar sem þeim hefði staðið raunveruleg hætta af því að sæta illri meðferð eða pyndingum yrðu þeir framseldir.

Þeir töldu einnig að meðferð framsalsmáls þeirra í Tyrklandi bryti gegn 6. gr. Þá töldu þeir að með framsali þeirra hefði Tyrkland ekki uppfyllt skyldur sínar samkvæmt sáttmálanum þar sem það hefði ekki hegðað sér í samræmi við tilmæli Mannréttindadómstólsins, sbr. reglu 39 í málsmeðferðarreglum dómstólsins.

Niðurstaða deildar

Kveðinn var upp dómur af deild 7 dómara 6. febrúar 2003 og var einróma niðurstaða að hvorki hefði verið brotið gegn 3. gr. né 6. gr. sáttmálans. Þá var talið með sex atkvæðum gegn einu að Tyrkland hefði brotið gegn skyldu sinni skv. 34. gr. sáttmálans til að tryggja einstaklingum raunhæfan kæfurétt vegna brota á ákvæðum sáttmálans. Tyrkneska ríkið skaut málinu til yfirdeildar Mannréttindadómstólsins.

Niðurstaða yfirdeildar

Um 2. og 3. gr.: Dómstóllinn tók tillit til þess að skýrslur alþjóðlegra mannréttindasamtaka lágu fyrir með upplýsingum um skipulagðar pyndingar og aðra slæma meðferð pólitískra andstæðinga stjórnarinnar í Úsbekistan. Hins vegar komst dómstóllinn að þeirri niðurstöðu að þótt þær skýrslur fjölluðu almennt um ástandið í Úsbekistan styddu þær ekki hinar sérstöku ásanir kærenda og þyrftu frekari gögn að liggja fyrir.

Dómstóllinn tók mið af því tímamarki þegar kærendur voru framseldir, þ.e. 27. mars 1999, við

úrlausn þess hvort raunveruleg hættu væri á því að kærendur væru látnir sæta meðferð gagnstæðri 3. gr. Tyrkneska ríkið hélt því fram að kærendur hefðu verið framseldir eftir að fengist hafði trygging fyrir því hjá stjórnvöldum í Úsbekistan að eignir kæranda yrðu hvorki gerðar upptækar né yrðu kærendur látnir sæta pyndingum eða dauðarefsingu. Ríkið lagði einnig fram læknaáskýrslur frá þeim læknum sem störfuðu við úsbekska fangelsið þar sem kærendur voru vistaðir.

Í ljósi fyrirliggjandi gagna taldi dómstóllinn ekki hægt að skera úr um hvort raunveruleg hættu hefði verið á að kærendur sættu meðferð sem færi í bága við 3. gr. þegar þeir voru framseldir. Þar sem Tyrkland hafði ekki fylgt óskum dómsins, sbr. reglu 39 í málsmeðferðarreglum dómstólsins, hefði verið komið í veg fyrir að unnt yrði að meta hættu á pyndingum eða ómannúðlegri meðferð á þann hátt sem eðlilegt hefði verið. Því komst dómstóllinn að þeirri niðurstöðu ekki væri hægt að staðfesta að brotið hefði verið gegn 3. gr. sáttmálans. Þar sem dómstóllinn hafði þegar tekið til skoðunar mál kæranda hvað varðaði 3. gr. taldi hann ekki nauðsynlegt skoða sjálfstætt kæru um brot á 2. gr.

Um 1. mgr. 6. gr.

Hvað varðaði kvörtun kæranda um að þeir hefðu ekki notið réttlátrar málsmeðferðar fyrir þeim dómstóli sem úrskurðaði um framsal þeirra minnti dómstóllinn á að ákvarðanir varðandi landvistarleyfi þeirra sem ekki eru ríkisborgarar aðildarríkis félli ekki undir réttindi eða skyldur að einkamálarétti né heldur væru þeir bornir sökum um refsivert brot. Því ætti 1. mgr. 6. gr. ekki við mál kæranda.

Varðandi yfirlýsingar kæranda um að enginn möguleiki væri á að þeir fengju réttláta málsmeðferð í Úsbekistan taldi dómstóllinn að hættuna á grófum réttarbrotum yrði að meta í ljósi þess sem ríkið vissi eða hefði mátt vita um þau við framsalið. Þar sem framsalið fór fram þótt beiðni hefði komið frá Mannréttindadómstólnum á grundvelli reglu 39 í málsmeðferðarreglum dómstólsins þurfti að meta hættuna á grófum réttarbrotum í ljósi þeirra upplýsinga sem fyrir dómstólnum lágu sem þá lágu fyrir. Þrátt fyrir að efast mætti um, á grundvelli fyrirliggjandi upplýsinga, að kærendur myndu njóta réttlátrar málsmeðferðar, voru ekki til næg sönnunargögn sem renndu stöðum undir að alvarlegir ágallar yrðu á málsmeðferð kæranda. Því var ekki talið að um brot á 1. mgr. 6. gr. hefði verið að ræða.

Um 34. gr.: Dómstóllinn tók tillit til þess að kærendur misstu samband við lögfræðinga sína eftir að þeir voru framseldir og gátu því ekki aflað sönnunargagna til að styðja yfirlýsingar sínar varðandi brot á 3. gr. Þar af leiðandi gat dómstóllinn ekki metið það sem skyldi hvort raunveruleg hættu var á illri meðferð.

Dómstóllinn benti á að í mörgum nýlegum úrlausnum alþjóðlegra dómstóla og stofnana hefur verið lögð áhersla á mikilvægi og þýðingu þess að fresta framkvæmd ákvarðana í þeim tilgangi að verja réttindi einstaklinga þegar séð væri fram á óafturkræfan skaða. Dómstóllinn lagði áherslu á að kæruréttur einstaklinga samkvæmt Mannréttindasáttmálanum hefði með árunum orðið mjög mikilvægur og væri nú lykilatriði við vernd þeirra mannréttinda sem þar er að finna. Í því samhengi taldi dómstóllinn að í ljósi meginreglna alþjóðalaga væri ekki hægt að greina að frestun framkvæmdar ákvörðunar frá virkni þeirra réttinda sem til skoðunar voru. Dómstóllinn minnti á að skv. 1. mgr. 31. gr. Vínarsáttmálans um alþjóðasamninga skyldi túlka samninga í góðri trú í samræmi við markmið þeirra og tilgang og einnig þannig að ákvæði þeirra hefðu raunverulegt gildi.

Í kerfi Mannréttindasáttmálans hafi frestun framkvæmdar ákvarðana eins og henni hefur endurtekið verið beitt, verið mikilvægur þáttur í því að forða því að óafturkræfar afleiðingar verði áður en dómstóllinn hafi fengið tækifæri til að skoða kæru og eftir atvikum tryggja réttindi kæranda samkvæmt sáttmálanum. Samkvæmt þessum skilyrðum yrði að telja að þegar ekki væri virt ósk um frestun framkvæmdar ákvörðunar drægi það úr virkni sáttmálans og kærurétti einstaklinga skv. 34. gr. og hefði ríkið þá ekki fullnægt skyldu sinni til að verja réttindi sáttmálans skv. 1. gr. nægilega vel. Ósk um frestun framkvæmdar ákvarðana hefði ekki einungis gefið dómstólnum færi á að skoða kærana heldur einnig að tryggja að sú vernd sem kæranda er veitt samkvæmt sáttmálanum yrði virk. Slík ósk um frestun framkvæmdar réttaráhrifa hefði gert ráðherranefnd Evrópuráðsins kleift að hafa umsjón með því að endanlegum dómi yrði framfylgt. Slík frestun hefði því haft það í för með sér að viðkomandi ríki gæti leyst af hendi þá skyldu sína að framfylgja hinum endanlega dómi eins og því er lagalega skylt skv. 46. gr. sáttmálans. Þar af leiðandi þyrfti að skoða áhrif þess gagnvart aðildarríki að dómstóllinn óski eftir því að framkvæmd réttaráhrifa verði frestað í ljósi skyldna þess skv. 1., 34. og 46. gr. sáttmálans.

Eins og staðreyndir málsins báru glögglega með sér gat dómstóllinn ekki rannsakað kærurnar sem bárust á þann veg sem almennt er gert þar sem kærendur voru þegar framseldir. Að sama skapi gat dómstóllinn þá ekki tryggt réttindi samkvæmt sáttmálanum. Það að kærendur hefðu verið framseldir gerði að engu möguleika þeirra til að byggja rétt sinn á sáttmálanum skv. 34. gr.

Dómstóllinn minnti á að aðildarríki sáttmálans skuli ekki á nokkurn hátt, hvorki athöfnum né athafnaleysi, koma í veg fyrir það að einstaklingar geti byggt rétt sinn á sáttmálanum. Neitun um að fresta framsali kæranda kom í veg fyrir að dómstóllinn gæti raunverulega tekið mál þeirra til skoðunar og hindraði þannig að þeir gætu byggt rétt sinn á sáttmálanum. Taldi dómstóllinn að ákvörðun Tyrklands um að virða ekki ósk hans um frestun framkvæmdar réttaráhrifa, sbr. reglu 39 í málsmeðferðarreglum hans, væri brot á 34. gr. sáttmálans.

Dómstóllinn dæmdi hverjum kæranda miskabætur að upphæð 5.000 evrur og svo báðum samanlagt 15.000 evrur fyrir útlögðum kostnaði á grundvelli 41. gr. sáttmálans.

Fimm dómarar skiluðu séráliti.